

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI

CİLT 4

42. KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

**42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve
Arkeometri Sempozyumu**

**42. KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI**

CİLT 4

**23-27 MAYIS 2022
DENİZLİ**

T.C. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI ANA YAYIN NO: 3734/4
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Ana Yayın No: 195/4

Editör

Dr. Adil ÖZME

23-27 Mayıs 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen 42. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu Denizli Pamukkale Üniversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

e-ISSN: 2667-8845

Grafik Tasarım

Nihal KARAPEK

Kapak Fotoğrafi

Bahadır Duman, Tripolis 2021 Yılı Kazı ve Restorasyon Çalışmaları

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Dr. Adil Özme tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur.

Ankara 2023

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU YAYIN KURALLARI

Göndereceğiniz bildiri metinlerinin aşağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

* Yazılar A4 kağıda, üstten 5.5cm. alttan 5cm. soldan 4.5cm. sağdan 3cm.lik bir boşluk bırakılarak, 10 punto ile, bir satır aralığı olacak şekilde, Times New Roman fontu ile en fazla 10 sayfa yazılmalı,

* Başlık 14 punto, büyük harf ve bold olacak şekilde yazılmalı,

* Bildiri sahiplerinin isimleri başlığın altında, sağ üstte yer almalı, alt alta sıralanmalı ve unvan kullanılmamalı, dipnotta unvan, adı soyadı, bağlı olduğu kurum, şehir, ülke ve e-mail adresi mutlaka yazılmalıdır.

* Metinde ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar, baş harfleri büyük ve italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin “*in-situ*” italik olarak yazılmalı,

* Metin içinde Milattan Önce gibi çok alışılmış kısıltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı, Milattan Önce ve sonra kısaltması: M.Ö., M.S. Erken Tunç Çağı: ETÇ olarak kullanılmalıdır.

* Bölge adlarının ilk harfleri, aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Örneğin: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Ankara Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.

* Ölçü ve ağırlıklar m. cm. mm. lt. gr. şeklinde yazılmalı,

* Dipnotlar metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda yazılmalı,

* Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimleri italik yazılmalı,

* Harita, çizim ve resimler 15 adetten fazla olmamalı, fotoğraflar JPG veya TIFF olarak gönderilmeli, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/inch olmalı,

* Çizimlere (Çizim: 1), resimlere (Resim: 1), haritalara (Harita: 1) olarak alt yazı yazılmalı ve kesinlikle levha sistemi kullanılmamalı,

* Yayın için telif anlaşması gerektiren Googleearth gibi görseller kullanılmamalı,

Yayınlanacak bildiri sayısının artması, kitapların zamanında basımını güçleştirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç **1 Ağustos tarihine kadar, yayinlar@ktb.gov.tr** e-mail adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildiriler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

1. In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

2. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.

3. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.

4. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.

5. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.

6. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.

7. Captions should be added to drawings (Drawing:), photos (Photo:) and maps (Map:). Plate system should not be used.

8. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.

9. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to yayinlar@ktb.gov.tr until the 1st of August.

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Muhammet ARSLAN ANİ ÖRENYERİ KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	9
Muharrem ÇEKEN, Alptekin YAVAŞ, Gökhan MERİÇ KUBADABAD SARAYI KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	29
Murat AKAR, Müge BULU, Tara INGMAN, Rula SHAFIQ, Onur Hasan KIRMAN, Ayça Deniz ÇINAR, Ebru Gizem AYTEN, Seren BURGAÇ, Ebrar SİNMEZ, K. Aslıhan YENER AÇÇANA HÖYÜK, ESKİ ALALAH KENTİ KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	51
Ayşe ERSOY, Murat AKAR, Müge BULU HATAY ARKEOLOJİ MÜZESİ TOPRAKHİSAR HÖYÜK ARAŞTIRMA-KURTARMA KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	67
Murat TAŞKIRAN, Meydan PALALI, Mustafa DEMİREL SILLYON KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	75
Murat TÜRKTEKİ, Deniz SARI, Fatma ŞAHİN, Yılmaz Selim ERDAL, Sinem TÜRKTEKİ, Can Yumni GÜNDEM, Yusuf TUNA, Osman DENGİZ KÜLLÜOBA KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	93
Musa KADIOĞLU, Mustafa ADAK, Özlem VAPUR, Görkem YENİCE, Hazal ERGİN, Serkan ÖRNEK, Selin BOZOĞLAN, Tuğba ULUGER, Şeyda DOSTI, Atilla TURGUT, Gülfem AYDIN 2021 YILI TEOS ÇALIŞMALARI (12. SEZON).....	111
Mustafa BEYAZIT, Meryem CANSEVEN, Başaran Doğu GÖKTÜRK, Düriye BEYAZ, Yusuf BAŞTÜRK, Emrah MADEN KALE-İ TAVAS (TABAE ANTİK KENTİ) ÖREN YERİ VE KAVAKLIPINAR MEVKİİ KALE-İ TAVAS MEZARLIĞI KAZILARI 2021.....	135
Mustafa Kemal ŞAHİN, Metin ÇAKAR, Ali Rıza BİLGİN ÇORUM İLİ, ALACA İLÇESİ, MAHMUDIYE KÖYÜ, KALEHİSAR ÖREN YERİ 2021 YILI KAZISI.....	147

Mustafa ŞAHİN İZNİK GÖLÜ BAZİLİKAL KİLİSESİ SUALTI KAZILARI - 2021	159
Mücella ERDALKIRAN, Celal ULUDAĞ, Cihan AVCI GÜRCÜTEPE 2021 YILI KAZISI	173
Müjde PEKER, Daniş BAYKAN, Göknur BEKTAŞ, Ceren BAYKAN, Dinçer Savaş LENGER, Selma GÜN, Muhsine Eda ARMAĞAN NİF (OLYMPUS) DAĞI ARAŞTIRMA VE KAZI PROJESİ: 2021 YILI KAZISI	185
Necmi KARUL, Nisa SEMİZ, Nizar POLAT KARAHANTEPE 2019-2021 ÇALIŞMALARI	205
Nevzat ÇEVİK, Süleyman BULUT, Beste TOMAY, Burak TAKMER, Erhan ÖZKAN, Sema TALU, Cüneyt ÖZ, Mehmet ŞENGÜL, Fatih YILMAZ, İlkiz ÖZTÜRK MYRA VE ANDRİAKE KAZILARI 2021 ÇALIŞMALARI	221
Nicholas CAHILL SARDİS 2021	235
Nurettin ARSLAN, Beate BÖHLENDORF-ARSLAN, Caner BAKAN, Nilden ERGÜN, Mehmet AYAZ 2021 YILI ASSOS KAZI ÇALIŞMALARI	249
Nurettin KOÇHAN, Ahmet TERCANLIOĞLU, Feride İMRANA ALTUN, Serdal GÜNDOĞDU, Ayşe YILDIRIM, Korkmaz MERAL KYZİKOS 2021	265
Nurettin ÖZTÜRK, Gencay GÜLOĞLU, Alper ATAY, Muhemmet BAKIRCI 2021 YILI TRALLEİS ANTİK KENTİ KAZI VE RESTORASYON ÇALIŞMALARI	277
Olivier Can HENRY, İpek DAĞLI LABRAUNDA 2019-2020 YILI ÇALIŞMALARI	391
Olivier Can HENRY, İpek DAĞLI LABRAUNDA 2021 YILI ÇALIŞMALARI	311

Cengiz TOPAL, Onur ZUNAL, Hakan AYCAN, Melis TATLI, Bahar BABACAN KLAROS 2021.....	329
Osman AYTEKİN ARDANUÇ-GEVHERNİK KALESİ KAZISI'2021 (I. SEZON).....	341
Osman DOĞANAY, Kısmet BACAK, Ali BAKAR TYANA KAZISI 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	365
Osman ERAVŞAR, Feray KORUCU YAĞIZ, Sibel YARAR 2021 YILI ALANYA KALESİ KAZI ÇALIŞMALARI.....	379
Önder İPEK, Murat AYDIN, Semih GERÇEK 2021 YILI ORTAKÖY-ŞAPINUVA KAZI ÇALIŞMALARI.....	395
Özlem ÇEVİK, Coşkun SİVİL, Osman VURUŞKAN, Burhan GÖZ, Burak GÖKÇE ULUCAK HÖYÜK 2019-2021 YILLARI KAZI ÇALIŞMALARI.....	409
Pınar ÇAYLI, Işıl DEMİRTAŞ, Yasemin YILMAZ BÜYÜK DELLER 2021 YILI KAZISI.....	423
Rabia AKARSU, Hüsnü GENÇ ERZURUM-PULUR HÖYÜK 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	447
Rafet ÇAVUŞOĞLU, Hanifi BİBER, Hakan YILMAZ, İsmail COŞKUN, Sinan KILIÇ, M. Fuat LEVENDOĞLU, Orhan VAROL, Ayşegül KELEŞ ERİÇOK, Cem HAYDAROĞLU, Erdal POLAT VAN ÇAVUŞTEPE KALESİ VE URARTU NEKROPOLÜ 2021 YILI ÇALIŞMALARI.....	459
Rainer M. CZICHON, Mehmet Ali YILMAZ, Emrullah KALKAN OYMAAĞAÇ HÖYÜK/NERİK ARKEOLOJİK KAZI PROJESİ-2021 SEZONU.....	473
Remzi YAĞCI, Deniz KAPLAN, Ulus TEPEBAŞ SOLİ POMPEİOPOLİS 2021 YILI KAZILARI.....	485
Roland R.R. SMITH, Ine JACOBS, Serra SOMERSAN APHRODISIAS 2021.....	489

Rüstem ASLAN	
TROYA ÖRENYERİ 2021 YILI KAZI ÇALIŞMALARI.....	509
S. Yücel ŞENYURT, Atakan AKÇAY, Seda KARA, İlkay AKLAN, H. Umut KIVRAK	
OVAÖREN 2021 YILI KAZILARI.....	527

İZNIK GÖLÜ BAZİLİKAL KİLİSESİ SUALTI KAZILARI - 2021

Mustafa ŞAHİN^{1*}

Bursa ili, İznik ilçesi, İznik Gölü'nde yer alan Bazilikal Kilise'de Kültür ve Turizm Bakanlığının izni² ve İznik Müzesi Müdürlüğü başkanlığında 2021 sezonunda da sualtı kazılarına devam edilmiştir³. 2020 yılında kazı ödeneğiyle dalış ekipmanları tamamlanmıştır. 2021 yılında ise Bursa Büyükşehir Belediyesi İznik Belediyesinin gösterdiği alanda prefabrik kazı evini tamamlayarak sualtı kazılarında kullanılmak üzere kazı heyetine teslim etmiştir. Kazı evinin teslim sürecinin uzaması nedeniyle 2021 yılı kazı 29.07.2021 tarihinde başlayabilmiştir⁴.

İznik Gölü Sualtı Bazilikal Kilisesi Kazısı 2021 sezonu çalışmalarına *atrium* bölümünde Sondaj 12A olarak adlandırılan açmada 2019 sezonunda bırakılan yerden devam edilmiştir⁵. Alanın fonksiyonu ile ilgili ortaya attığımız hipotezlerden birisi olan I. Ekümenik Konsil'in toplandığı mekân olabileceği hipoteziyle⁶ *atrium* bölümünün yaklaşık olarak ortasında, üç tarafı duvarla çevrili yapı kalıntısında kazılara ağırlık verilmiştir. Antik rivayetlerde toplanmanın yapıldığı mekânda kutsal yağın çıktığı bir kuyu bulunmaktadır. Sualtı kazıları ile U şeklindeki yapının kaynak olup olamayacağı araştırılmaktadır.

Buna göre, 2019 yılında koruma amacıyla yerleştirdiğimiz ve zaman içerisinde dalgalardan dolayı dağılan saclar yerlerinden 2020 sezonunda alınmış; 2021 sezonunda da sacları

-
- * Prof. Dr. Mustafa ŞAHİN, Bursa Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, 16059 Görükle – Bursa / TÜRKİYE. mustafasahin@uludag.edu.tr
- 1 Bu makale, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bilimsel Araştırmaları Projeler Birimi tarafından desteklenen SGA-2021-389 kod numaralı ve “İznik Gölü Bazilikal Kilisesi Işığında Erken Hristiyanlık Dönemi *Martyrium*ları” başlıklı ve Genel Araştırma Projesinin desteği ile yayına hazırlanmıştır.
 - 2 Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün 18.05.2021 tarih ve E-94949537-163.99-1390445 sayılı izin yazısı.
 - 3 Kazı başkanlığını üstlenen İznik Müze Müdürü Ahmet Türkmenoğlu ve Müze Uzmanı Nazan Canverdi'ye teşekkür ederiz. Destek ve katkılarından dolayı Bursa Uludağ Üniversitesi adına Rektör Prof. Dr. Ahmet Saim Kılavuz'a minnettarız.
 - 4 2021 yılı kazı sezonunda çalışma ekibinde; Antropolog Dr. Songül Alparslan-Rodenberg (Harvard Üniversitesi Genetik Bölümü Bilimsel Üyesi), Sualtı Arkeoloğu Dr. Öğr. Üyesi Serkan Gündüz (Bursa Uludağ Üniversitesi), Mimar Öğr. Gör. Dr. Gözde Kırılı - Özer (- Bursa Uludağ Üniversitesi, öğrencilerim Süha Cura (Bursa Uludağ Üniversitesi), Korcan Kayacan (Bursa Uludağ Üniversitesi), Şükrü Can Karaca (Bursa Uludağ Üniversitesi), Merve R. Kurtbayram (Bursa Uludağ Üniversitesi), Muhammed Çınar (Bursa Uludağ Üniversitesi), Özgür Ulaş (Bursa Uludağ Üniversitesi), Esin Biçer (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi), Rümeyza Keser (Düzce Üniversitesi), Nazlı Nur Akhan (İstanbul Üniversitesi), Hazal Mutlu (Marmara Üniversitesi), Sena Cinoğlu (Kocaeli Üniversitesi) aktif olarak çalışmıştır. Ekip üyelerine uyumlu ve özverili çalışmalarından dolayı ayrıca teşekkür etmek isterim.
 - 5 M. Şahin, “İznik Gölü Bazilikal Kilisesi Sualtı Kazıları- 2019-2020”, *2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları 3* (Ankara 2022), 341vd. Resim 1, 3.
 - 6 M. Şahin, “İznik: Göldeki Bazilika”, *Atlas* 252, Mart 2014, 76-84; M. Şahin, “Birinci Ekümenik Konsil İznik Gölü'ndeki Bazilikada mı Toplandı?”, *Bursa'da Zaman* 18, Nisan 2016, 46-51.

sabitlemek için yerleştirdiğimiz çuvalların yırtılması sonucu dağılıp mekân içerisine yayılan dere çakılının temizlenmesiyle başlanmıştır. Gri killi kültür tabakasına ulaşıncaya kadar devam edilen temizlik çalışması esnasında alana akarak geldiğini düşündüğümüz birçok buluntuya da rastlanmıştır. Ayrıca açma içerisine dağılmış çok sayıda moloz taşın ve irili ufaklı kiremit parçalarının olduğu görülmüştür. Bu durumun kazı çalışmalarını engellememesi için taşlar ve kiremit parçaları toplanarak geçtiğimiz sezon yeni yerine alınan 12 numaralı taş toplama noktasına biriktirilmiştir.

Çalışmalarda seviye inme işlemi bir mala boyu baz alınarak sürdürülmüştür. Ancak ahşaplarla veya buluntularla karşılaşıldığı anlarda elle yelpazeleme yöntemi de kullanılmıştır. Açma içerisinde gri killi katmandan oluşan kültür tabakasına inildikten sonra çalışmalar durdurularak açma içerisinde seviyenin rahat bir şekilde kontrol edilebilmesi amacıyla alan kendi içinde dört bölüme ayrılmış ve her parsel bir uzman arkeolog sorumluluğunda ekipler arasında paylaştırılmıştır. Çalışmalarda sıra gelişigüzel veya yan yana olmayıp “çapraz açma” kazı sistemi yöntemine uygun olarak çapraz sıra takip edilmiştir. Böylece bir yandan olası stratigrafi takip edilmeye çalışılmış, diğer yandan eleğe gönderilen hafriyat toprağında bulunan buluntunun geldiği alan tespit edilmiştir. Böylelikle 16.08.2021 tarihine kadar bu sistemde devam eden çalışmalar sonucunda tüm tabanda yaklaşık -127 cm.den -142 cm.ye inilmiş ve güneydeki parsellerden ağırlıkla ahşap ve metalin geldiği, kuzey taraftan ise ağırlıkla sikke ve seramiğin geldiği gözlenmiştir.

Seviyenin -142 santimetreye ulaşmasından sonra yoğun olarak dikme, yatay veya parça şeklinde ahşap gelmeye başlamıştır (Resim: 1). Bundan dolayı, olası *in-situ* ahşap kalıntılarına zarar vermemek düşüncesiyle başlangıçta belirlediğimiz dört parselli alan kuzey-güney doğrultusunda kendi içinde ikiye ayrılıp gruplar arasında paylaştırılmış ve dalış tabloları buna göre düzenlenmiştir.

Sondaj 12A açmasında gerçekleştirilen kazı çalışmalarında doğu bölümünden ahşap ve dal parçalarına ek olarak farklı ebatlarda çiviler de gelmeye başlamıştır. Aynı şekilde metal eserler arasında demir kenetler ile bronz çukur sikkeler ve seramik parçaları kayda değerdir. -142/-157 cm. seviyesinde yürütülen seviye inme çalışmalarında, güneydoğu duvarından yaklaşık 20-25 cm. mesafede taş dolgunun altından büyük boyutlu pişmiş toprak levha parçaları açığa çıkmıştır. Aynı alanda şimdilik açıklayamadığımız küçük parçalardan oluşan küçük baş hayvan kemikleri de rapor edilmektedir. Bunun yanı sıra açmanın güney doğu köşesinden bütüne yakın bir yaban domuzu kafatasının ortaya çıkması alanı daha da ilginç hale getirmiştir.

2019 sezonunda bu alandan oldukça fazla ele geçirilen ahşap parçaları olduğu bilinmekteydi. Bu dönemde yürütülen kazı çalışmalarının ilk haftalarında da özellikle açmanın güneydoğu duvarında ahşap yoğunluğu olduğu gözlenmiştir. Buna bağlı olarak da alanın bu duvarında yürütülen kazı çalışmaları daha dikkatli ilerlemiştir ve bu kısımdan çok fazla ahşap ve dal parçası ele geçirilmiştir.

Alanın batısında ise, dikkat çeken en önemli özellik açmanın içine doğru eğimli bir yapının olmasıdır. Bundan dolayı açmanın batısına diğer bölümlere göre daha fazla toprak akmaktadır. Batı kısa kenarın diğer ilginç bir özelliği hem kuzey hem de güney kenarda yatay uzatılmış ahşap hatılların ucuna rastlanmış olmasıdır (Resim: 2). Henüz hala bu alanı sınırlayan herhangi bir duvara rastlanmaması göz önüne alındığında, burada karşılaşılan ahşapların korunma durumundan, bu bölümde ahşap basamaklı bir girişin olabileceğini düşündürmektedir.

Bizleri şaşırtan diğer ilginç bir ahşap hatıl açmanın kuzey duvarında da karşımıza çıkmıştır. Yaklaşık 280 cm. uzunluğunda, 15 cm. yüksekliğinde ahşap hatıl, mermer bloklardan oluşan 170 cm. yüksekliğindeki duvarın altında doğu – batı istikametinde yatay uzanmaktadır (Resim: 3). Abanoz veya kestane olduğu tahmin edilen ahşap hatıl tamamen suya doymuştur.

Kazıların ilerleme aşamalarında ahşap hatılın kuzeydekiyle aynı seviyede olmak üzere doğu duvarda 300 cm. uzunluk ve 15-25 cm. aralığında yükseklikte devam ettiği tespit edilmiştir. Bu bölümde hatıl üzeri duvar yüksekliği yaklaşık 130 cm. yüksekliğindedir. Hatılın güney uzun duvarda da devam ettiği tespit edilmiştir (Resim: 4).

-157/-182 cm. seviyede diğer bir ilginç kalıntı yer almaktadır. Açmanın yaklaşık ortasına gelecek şekilde güney yarıda 40x50 cm. yaklaşık kare oluşturacak bir alanın içinde kalacak şekilde, güney duvarından 50 cm. doğu duvarından 120 cm. uzaklıkta birbirlerine bakışumlu yan yana dikilmiş duran, en incesi 4 cm. en kalını ise 7 cm. çapında beş adet silindirik ahşap dikme (Resim: 5) ve profil veren ahşap parçası açığa çıkmıştır. Henüz kullanım amaçları saptanamayan ahşap dikmeler, buldukları yerde koruma altına alınmıştır (Resim: 6).

Doğu duvarında, hemen hatılın üzerine gelecek şekilde yerleştirilen bir devşirme mimari parça dikkate değerdir. Üzerinde inci dizisi bulunan mermer blok bu bölümün kilise evresinde inşa edilmiş olabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Devşirme malzeme olarak benzer bir örneği yine doğu duvarında 2019 sezonu kazılarında kuzey köşede bulup sunak olabileceğini düşünerek karaya taşımıştık. Bu sezon tespit ettiğimiz bir diğer devşirme mimari eleman kuzeydoğu duvarının önünde açığa çıkmıştır. Yaklaşık 30x20 cm. ölçülerinde olan mermer parça zemin kaplaması olduğunu düşündüğümüz taşlar ile aynı seviyededir (Resim: 7). Bu nedenle bu parçanın da zemin kaplamasında kullanıldığı tahmin edilmektedir (Resim: 8).

Bu sezonda açığa çıkan ahşapların yanı sıra gelen buluntular da oldukça ilginçtir. 108 adet sikke, 288 metal eser, 70 adet cam eser, 303 adet seramik parçası ve 18 adet mermer buluntudan 8 adedi *atrium* Sondaj 12A'dan 10 tanesi de bazilika kıyısı ve göl yüzeyinden bulunmuştur (Resim: 9-10). Atrium sondaj 12A açmasından ele geçirilen taş eserlerin ise işlevsellikleri netlik kazanamamıştır. Özellikle açmadan ele geçirilen taş eserlerde profil veya bezeme bulunsa da daha çok doldurma amaçlı veya önceden devşirme maksadıyla buraya yerleştirildiği düşünülmüştür.

Buluntuların ve ahşapların konum ve durumuna göre kazı planı yürütülmüş ve açma hakkında oldukça fazla bilgi vermişlerdir. 2019 sezonunda kazısına başlanan açmada bu sezon

-197 cm. seviyesine kadar inilmiştir. -117/-182 cm. kotuna kadar açığa çıkan buluntular 2019 yılında olduğu gibi genellikle 11-13. yüzyıllar arasına tarihlenen sikkelerden oluşmaktadır. Zemin kaplaması olduğunu düşündüğümüz alanda iki taşın arasında, 4 ve 5 numaralı taşların arasında kazının en erken tarihli buluntusu ele geçirilmiştir. -197 cm. kotunda M.Ö. 62-59 arasında Bithynia-Pontus prokonsülü olan, C. Papirius Carbo'ya ait Prusa a.O. baskısı sikke alanda yaklaşık M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren yerleşim olduğuna işaret etmesi açısından oldukça önemlidir (Resim: 11). Bunun tesadüf olmadığını yine aynı seviyede bulunan Geç Helenistik Döneme ait seramik parçası da kanıtlamaktadır. Ancak bu seviyelerden yine 11-13. yüzyıl buluntularının gelmeye devam etmesi hala bir stratigrafiden bahsetmemize engel teşkil etmektedir.

2021 sezonunun en ilginç buluntuları arasında M.S. 10-12. yüzyıllara tarihlenen istediğimiz ve genellikle mezar buluntusu olarak değerlendirilen⁷ rölik haçı da yer almaktadır (Resim: 12). Latin haçı formunda olan parçanın yatay kolları, dikey kollarından daha kısadır. Merkezde kazıma tekniği ile yapılmış, haleli, orans pozisyonda bir betim yer almaktadır. Bu tasvirin benzer örneklerine bakıldığında genellikle Meryem tasvirine yer verildiği görülmektedir⁸. Bunun yanı sıra çeşitli azizlerin de bu şekilde tasvir edildiği, başın üzerinde yer alan lejantlardan anlaşılmaktadır. Henüz bir yazıtlı ve buna bağlı olarak hangi tasvirin bulunduğu kesinlik kazanamamıştır. Rölik haçı kilisede bir azizin defnedilmiş olduğuna işaret etmesi açısından ayrıca kayda değerdir. Bilindiği gibi, Aziz Neophytos'un rölikleri, İznik kısa süreliğine Laskarisler Ailesine başkentlik yaptığı zaman, saltanat kilisesi haline getirilen Koimesis Kilisesi'ne taşınarak oraya defnedilmiştir⁹. Önümüzdeki sezonlarda Sondaj 12A açmasında gerçekleştireceğimiz çalışmalarda, rölikerin eksik yüzünü de bulma olasılığımız bulunmaktadır. M.S. 13. yüzyıla tarihlenen sikkeler yapının bu dönemde terkedildiğini de göstermektedir. Acaba Aziz Neophytos'un rölikleri taşınırken kutsal eşyalardan bir bölümü bilinçli olarak buraya mı atıldı, yoksa bu rölik haç başka bir mezara mı ait sorusunun cevabı gelecek sezon alanda sürdürülecek kazılarda daha iyi anlaşılacaktır¹⁰.

Sonuç olarak 2021 sezonunda yaptığımız çalışmalara göre alanın, M.Ö. 1. yüzyılda işlevini henüz bilmediğimiz bir şekilde kullanıma başlandığını, M.S. 13. yüzyılda ise bilinçli bir şekilde gömülerek terkedildiğini söylemek mümkündür.

7 P. Niewöhner (ed.), *The Archaeology of Byzantine Anatolia: From the End of Late Antiquity until the Coming of the Turks* (Oxford 2017), 198 Resim 14.4.

8 Y. Ünlüler, *Kapadokya Bölgesi Müzelerindeki Bizans Dönemine Ait Madeni Haçlar*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Konya 2019) 142, 143, 146. Kat. 120, 122, 124.

9 11. yüzyılda Koimesis Kilisesi'nin tadilatında, Aziz Neophytos'a ait mezar buluntuları yapının narteks bölümünün kuzeyinde, açılan bir mezar nişinin içerisine yerleştirilmiş, bu nişin üst kısmı azizin lahdi olduğu varsayılan iki adet mermer kırık levha ile örtülmüştür. Bu konuda bk. O. K. Wulff, *Die Koimesiskirche in Nicae und ihre Mozaiken nebst den verwandten kirchlichen Baudenkmalern: eine Untersuchung zur Geschichte der byzantinischen Kunst im I. Jahrtausend*. Zur Kunstgeschichte des Auslandes, Heft 13 (Strasbourg 1903), 181.

10 M. Şahin, "İznik Gölü'ndeki Batık Kilise: Deprem Kurbanı Aziz Neophytos", *Aktüel Arkeoloji* 38, 2014, 8-10; M. Şahin, "Deprem Kurbanı Aziz Neophytos: İznik Gölü'ndeki Batık Kilise", *Deniz Magazin* 39, 2014, 42-45; M. Şahin, "Göldeki Bazilika Aziz Neophytos'a mı ait?", *ScienceUp*, Mart, 2021, 64-67.

25.09.2021 tarihinde son dalışlar yapılmış ve aktif kazı çalışmaları sonlandırılarak belgeleme ve raporlama çalışmaları ile 2021 kazı sezonu kapatılarak alan önümüzdeki sezona hazır hale getirilmiştir.

FİLTRE DERİNLEŞTİRME SONDAJI (FS21)

2021 kazı planlarımızda yer almayan bu alan bazilikanın yaklaşık olarak 10 m. kuzeydoğusunda yer almakta olup kıyıdan 5 m. uzaklıktadır. Kazıda kullandığımız su motorlarının filtrelerinin bulunduğu alan ilk başta göl içerisinde emiş yaptıkları hortumlara bağlı olan filtreler kıyıdan yaklaşık 5 m. açığa ortalama 30 cm. derinliğe yerleştirilen kafeslere asılı olacak şekilde yerleştirilmişti. Ancak göldeki su seviyesinin hızlı bir şekilde azalması nedeniyle sığlaşmış, bundan dolayı da sık sık filtrelerin su dışında kalarak sistemin hava yapmasına ya da kum ve yosun parçaları gibi maddelerle tıkanarak sistemin bloke olmasına neden olmaya başlamıştır. Bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için filtrelerin bulunduğu alanda bir miktar genişletme ve derinleştirme çalışması yapılmaya karar verilmiştir. Bu nedenle söz konusu alanda yaklaşık 2 m. çapında ve 2 m. derinliğinde bir derinleştirme sondajı kazısı yapılmıştır (Resim: 13).

11.08.2021 tarihinde Sondaj 12A açmasında yürütülen kazı çalışmalarına ara verilerek bu alanda 13.08.2021 tarihine kadar devam edecek derinleştirme kazısına başlanmıştır. Kazı sistemi olarak sualtı kazısında uyguladığımız metoda devam edilmiştir. Daha açık bir ifadeyle hafriyat toprağı su motoru vasıtasıyla alanda emdirilip kıyıda bulunan eleğe taşınarak dikkatli bir şekilde elekten geçirilmiştir. Yaklaşık 180 cm. kotunda kemik, sikke, seramik ve cam parçaları gibi mezara işaret eden buluntu gelmeye başlayınca bu alanda kazı çalışmalarına son verilmiştir. Alanın en ilginç buluntusu eleğe gelen bir adet bronz haç olmuştur. Oval kesitli, Yunan haçı formunda olan bu pendantsif haçın üzerinde herhangi bir betim yer almamaktadır. Bir bölümü açılan mezarda bulunan pendantsif haçbirlikte bulunan VI. Leo (M.S. 886-912) Dönemine ait bronz sikke yardımıyla M.S. 9. yüzyıllara tarihlenmiştir (Resim: 14).

MARTYRİUM BÖLÜMÜ LAHDİNİN KORUMA RAPORU

Murat CURA¹¹

Lahit Duvarı Korunma Durumu

Bursa ili İznik ilçesinde bulunan su altı bazilika yapısında gerçekleştirilen çalışmada gözlemlendiği üzere lahit bazilika içine sonradan eklenmiş bir mezar yapısıdır. Sıradan moloz ve işlemleri de görünen devşirme taşların kalın taneli tuğla kırıkları ve yerel kumun agregası olarak kullanıldığı, bağlayıcı olarak sönmüş kirecin su ile karıştırılmasıyla elde edilmiş, tipik Bizans dönemi harçları ile örülerek oluşturulmuştur. Aralık 2021 de suların çekilmesiyle ol-

11 Dr. Öğr. Üyesi Murat CURA, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü, Gölbaşı – Ankara / TÜRKİYE. murat.cura@yahoo.com

dukça görünür hale gelen lahitte koruma çalışmaları başlatılmıştır. İlk bakışta suların lahdin zeminine kadar çekildiği uzun kenarına iki taraflı plakaların sabitlendiği gözlemlendi. Konservasyonu yapılacak bölümdeki taşların daha önce yapıya ait malzemeler olduğu anlaşıldı. Bulunduğu ortam koşulları nedeniyle üzerleri harç ve yosunlarla kaplı olduğu gözlemlendi.

Konservasyon Uygulamaları ve Yöntem

Yapılan çalışmalarda kazı personellerinin öncülüğünde dikkatli biçimde yapıya ulaşıldı. Lahdin restorasyona alınacak kısmını koruyan geçici kazıklı plaka koruması yerinden söküldü. Lahit duvarında bulunan mermer devşirme malzeme kalıbı alınmak üzere yerleri belgelenecek yerinden kaldırıldı. Laboratuvar ortamına alınan taşlarda elmas uçlu kalem keski ve bisturilerle mekanik ön temizlik yapıldı. Daha sonra alçı kalıp uygulamasına gerçekleştirildi. Orijinal taşlar kazı ekibine teslim edildi. Çıkarılan kopyalar lahdin üzerinden alınan devşirme malzemesinin yerine birebir yerleştirildi.

Lahdin sökülen bölümündeki duvarın yerine uygun doldu malzemesi ile güçlendirerek örüldü. Harç olarak yerel kum, agrega ve hidrolik (su) kireci esaslı çeşitli oranlarda harç denemeleri yapıldı ve belirlendi. Kopyası alınan mermer tozu ve polyester ile üretilen bloklar lahdin orijinal duvar yapısına uygun örüldü. Aslına uygun estetik ve sıvası yapılan lahit duvarı sağlamlaştırıldı (Resim: 15).

Resim 1: Açma yüzeyinde bulunan ahşap parçaları.

Resim 2: Kuzeybatı köşede yer alan ahşap hatıl.

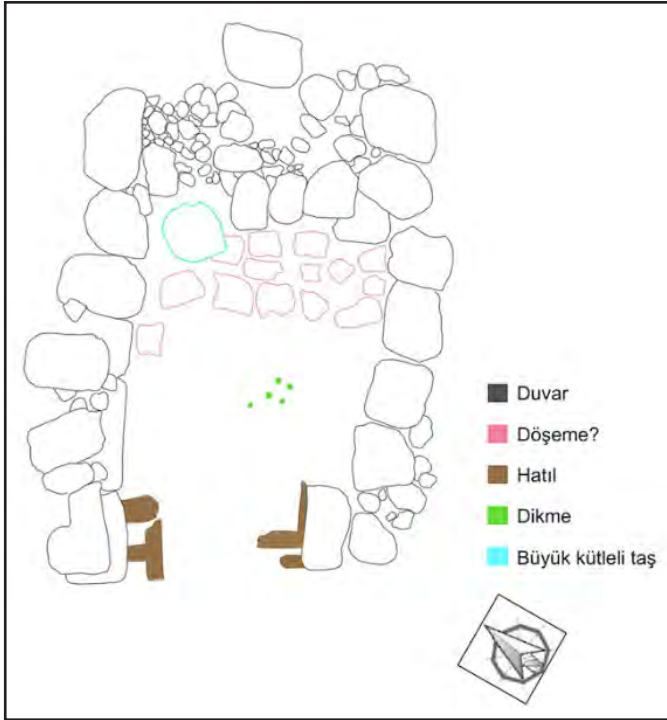
Resim 3: Kuzey duvarının dibinde yer alan hatıl.

Resim 4: Doğu duvarında yer alan ahşap hatıl.

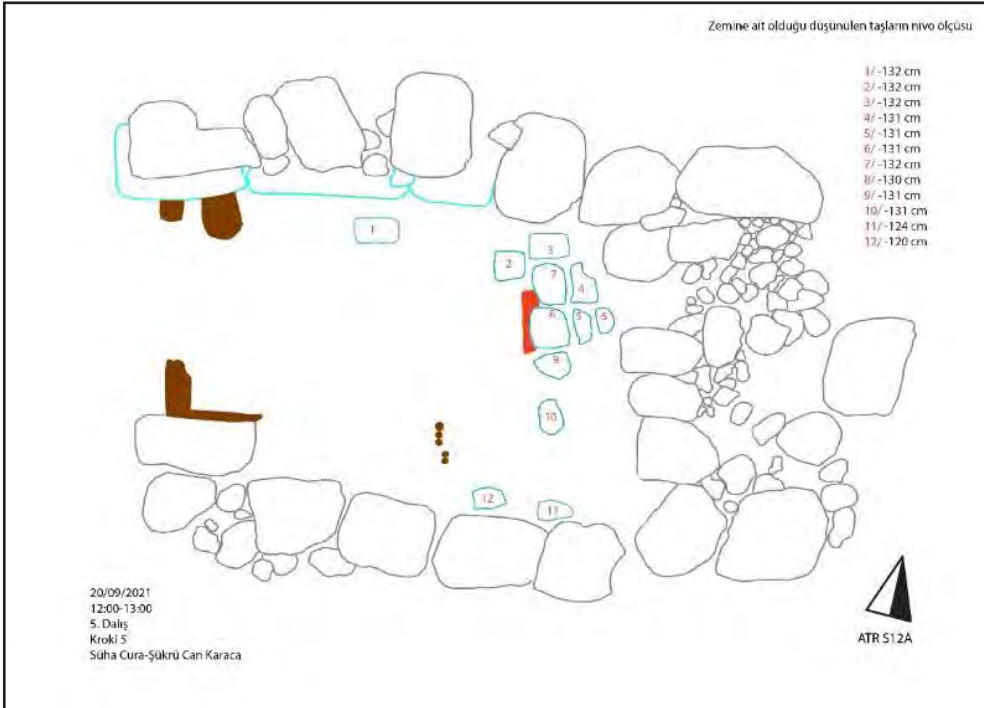
Resim 5: Yüzejde tespit edilen ahşap dikmeler.

Resim 6: Ahşap dikmeleri gösterir kroki.

Resim 7: Kuzeydoğu duvarındaki devşirme mimari parça.

Resim 8: Zemin olduğunu düşündüğümüz taş kaplama. Devşirme taş 3 numara ile gösterilmiştir.

Resim 9: Açmadan ele geçirilen sikke buluntuları.

Resim 10: Açmadan ele geçirilen metal buluntuları.

Resim 11: C. Papirius Carbo (Bithynia-Pontus Prokonsülü), M.Ö. 62-59 Dönemi sikkesi.

Resim 12: Röliker haç, 10-12. yüzyıl.

Resim 13: Filtre derinleştirme sondajı.

Resim 14: Tarihlendirilmesi yapılmış bronz haç.

Resim 15: *Martyrium* lahdinin uzun yüzü, onarım sonrası.